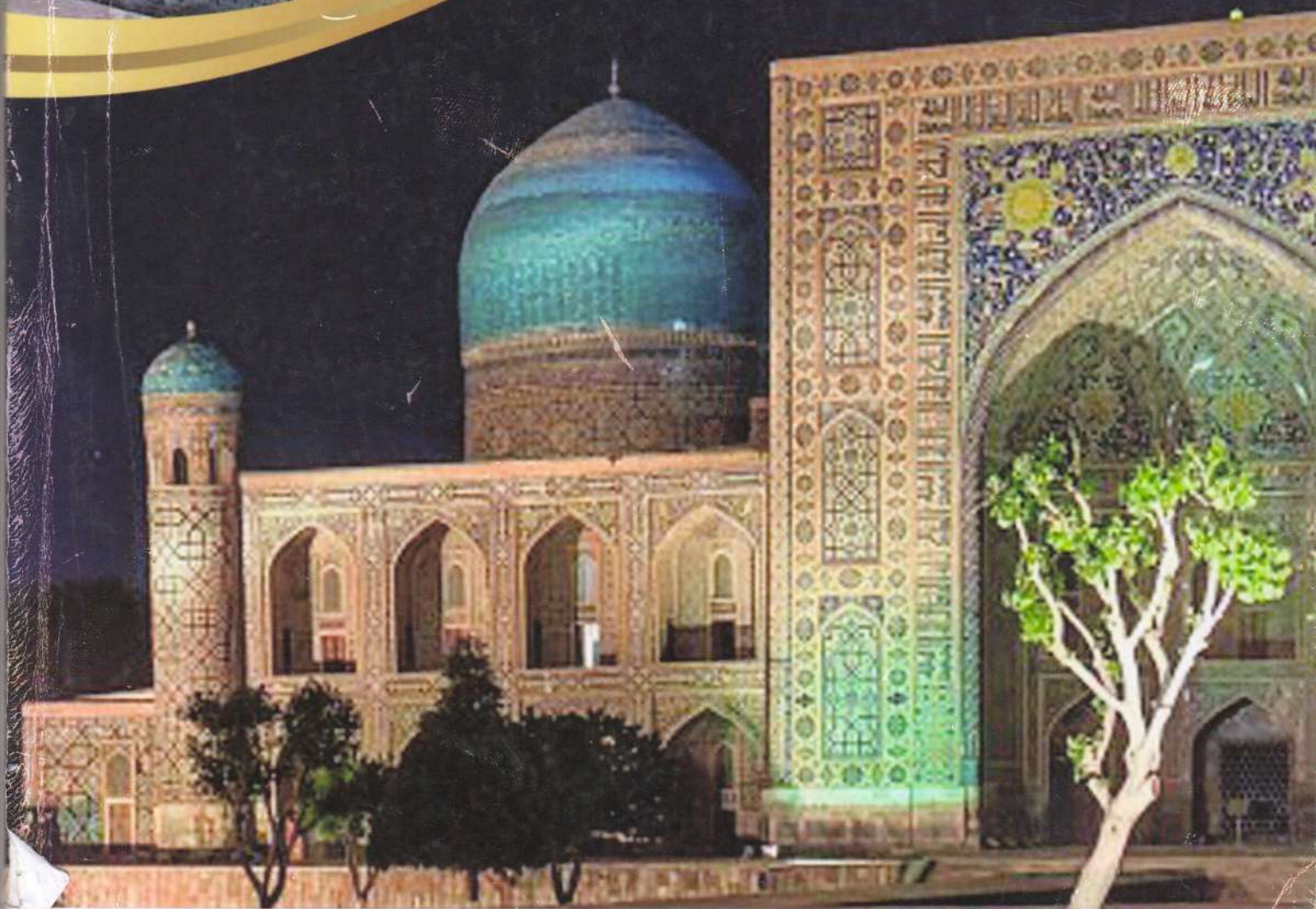

ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИ ФАНИ ВА ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАРНИ ЎҚУВ ЖАРАЁНИГА ЖОРИЙ ЭТИШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ

Республика
илмий-амалий конференция
материаллари

XXI асрда фаннинг яратувчанлик кудратини ошиб бориши, ишлаб чиқариш кучига айлангани илмий тадқиқотларнинг долзарблигидан далолат беради. Ҳар бир фаннинг методологияси фаншуносликнинг таркибий қисми, фаннинг тараққиёти эса унинг мукаммал методологиясини яратилганлигига боғлиқ. Фан объектив борлиқ ҳақида билимлар тизими, воқеийликни илмий назарий акс эттиришдир. Ҳозирги глобаллашув жараёнида, аввало, ҳар бир ахборотга илмий ёндашиш, қалаверса, фаннинг жамият ижтимоий, иқтисодий, маънавий ривожланишида ҳозир жавоб бўлиш давр талабидир.

Барча ижтимоий-гуманитар фанлар қатори педагогика ҳам бюрократик методология занжиридан қутулди, минг-минг йиллар жаҳон халқлари баҳраманд бўлган бизнинг бобокалонларимизнинг илмий мероси асосида фанларнинг методологик пойдевори яратилди, Кадрлар тайёрлаш ўзбек моделида фаннинг ўрни истикболи белгилаб берилди.

Илм-фаннинг диалектик хусусияти, давр талаби, жамият буюртмасига мос истикболли вазифаси ҳар бир фаннинг методологик асосини такомиллаштиришни тақозо этади. Ўз навбатида фанларнинг тез ривожланиши, ҳар 3-4 йилда узлуксиз таълим мазмуни ўзгариб туриши, ҳар томонлама ривожланган, интеллектуал салоҳиятли баркамол авлодни тарбиялашдек долзарб муаммоларни илмий-методик таъминлаш методологиясини ишлаб чиқишни тақозо этади.

“Фандаги ҳар бир янги қадамни фақат олдинги ютуқларга таянган ҳолда бойитиш мумкин.

- янги билим эски билимни мукаммаллашган тўлиқроқ ва аниқроқ шакли бўлиб, ҳақиқатни янада аниқроқ акс эттиради;

- ўтмишдаги фан тараққиёти янги фан учун замин тайёрлайди;

- ўтмишдаги билимларнинг фақат ҳозирги давр илмий назарияларига мос келувчи элементларгина аҳамиятлидир”. [1:135,388] Фалсафа луғатида: “фан реаллик ҳақидаги объектив билимларни тайёрлаш ва назарий тизимлаштириш функциясига хос инсон фаолияти соҳасидир, деб таъриф берилади. Тарихий тараққиётда фан жамиятда ишлаб чиқариш кучига ва муҳим ижтимоий институтга айланади. Фан тушунчаси ўзига янги билимни эгаллашдаги фаолият ва шу фаолият натижасида дунёнинг илмий манзараси ҳақидаги шу давргача бўлган илмий билимларни мужассамлаштиради. “Фан” атамаси илмий билишнинг алоҳида соҳаларини белгилашда ҳам ишлатилади ва бошқа манбаларда фан реаллик ҳақидаги объектив билимларни яратиш ва назарий тизимлаштириш хусусияти кўрсатилган.

Проф. Н. Шермухаммедова фаннинг моҳияти ҳақида қуйидагича хулосага келади:

1. Умумийлик ва тизимлилик;

2. Умуаҳамиятлилик (интерсубъективик);

3. Объективлик (билиш субъектига боғлиқ эмаслиги);

4. Махсус билиш методларининг мавжудлиги (назарий ва экспериментал);

5. Асосланганлик (верфикация);

6. Танқидийлик (фалсофикация);

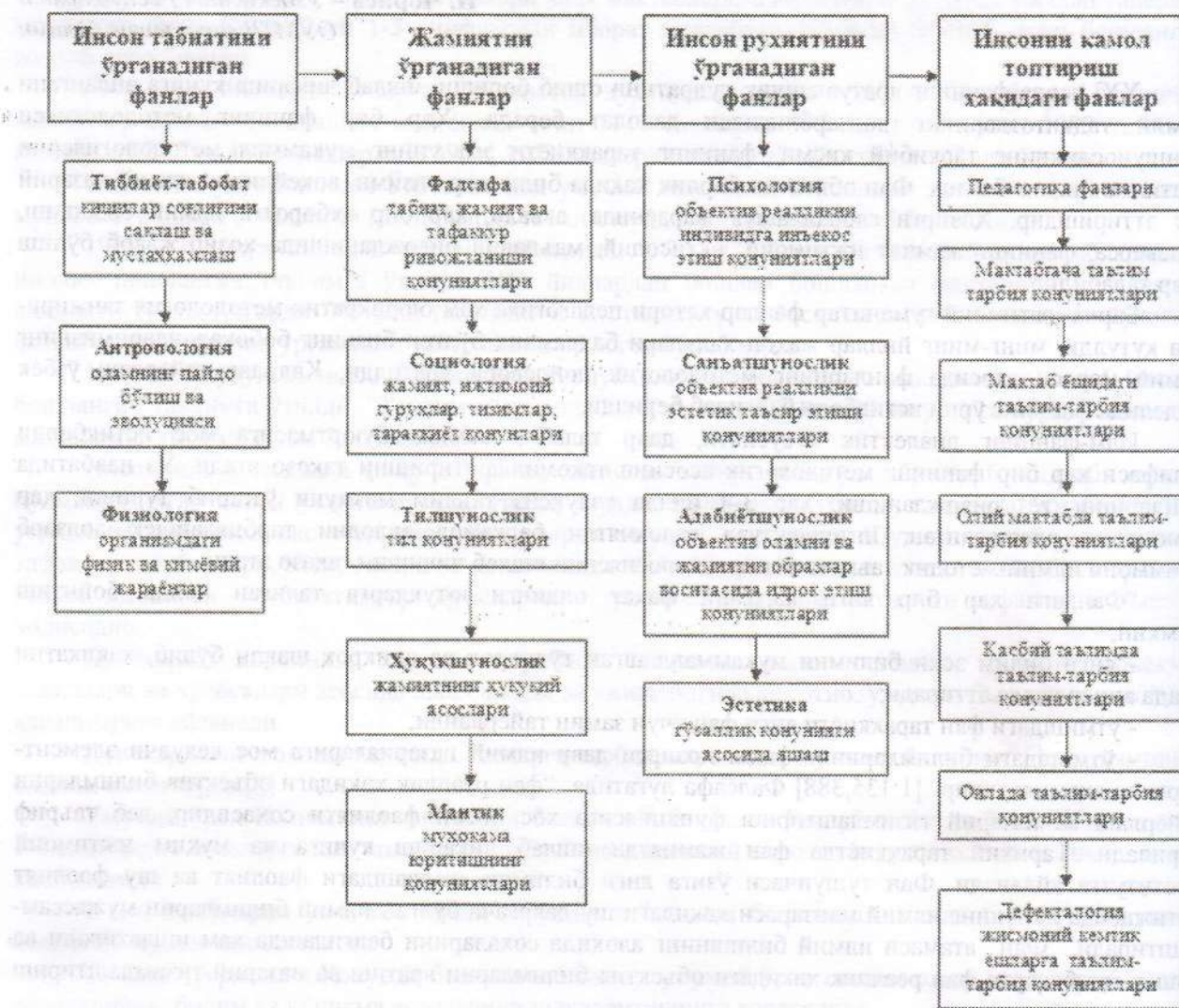
7. Тўлдирувчанлик (кориускуляр-тўлқинли дуализмдан П. Файербенднинг методологик дуализмигача);

8. Ворисийлик (мос келиш тамойилида намоён бўлади). [1:41]

Ўзида методология ёки ўз методи ҳақидаги таълимотни мужассамлаштирган билиш фаолияти соҳаси ҳақиқий фан бўлиши мумкин. Фаншуносликда фанлар аввало икки туркумга бўлинади: табиат ҳақидаги фанлар ва ижтимоий гуманитар, инсонни ўрганадиган фанлар. Барча фанларни табиий деб аташ мумкин, зеро, инсоннинг ўзи табиатнинг бир бўлагидир. Демак, унинг маънавий ва моддий фаолияти барча тирик мавжудотлар фаолияти табиий бўлгани каби табиийдир.

Инсон буюк мавжудот, унинг жисмоний моҳияти, ҳаётини фаолияти серқирралиги ижтимоий гуманитар фанлар тизими ва уларнинг инсоншунослик предметидан билиш мумкин.

Инсоншунослик фанлари

Инсон, инсонийлик ва инсоният предметида инсоншунослик фанларининг ўзаро ҳамкорлиги фаншуносликнинг методологик асосига боғлиқ. Проф. Н.Шермухаммедова методологияни “уч даражасини”, - кўрсатади.

- фалсафий даража;
- умумий даража;
- хусусий илмий даража;

Методологиянинг фалсафий даражаси гносеология (эпистемология, билим назарияси, билиш ҳақидаги таълимот) муаммоларига яқин. Методологиянинг умумийлик даражаси алоҳида илмий билим билан фалсафий билимнинг ўзига хос синтезидир. Методологиянинг алоҳида илмий даражаси эса, ўз навбатида, умумийлик методология билан тегишли хусусий фан билимлар тизимини синтези демакдир”. Фан методологияси, аввало, умумметодологик тамойилларга асосланади ва ўз предметида асосан тадқиқот объектини илмий билиш ўзига хос методик имкониятлардан, таълимотлардан фойдаланади. Ҳар бир фандаги сингари умумийлик ва хусусийлик тамойили педагогик тадқиқотларнинг методологик асосидир.

Юқорида таъкидланганидек, фалсафий қонун ва категориялар, тамойиллар барча табиий фанлар сингари ижтимоий-гуманитар, жумладан, педагогик тадқиқотларнинг умумметодологик асосидир. Ҳозирги даврда илмий билиш кўпроқ фалсафа ва фанларнинг ўзаро боғлиқлиги билан характерланади. Инчунин, фан фалсафаси (Н. Шермухаммедова) фанларнинг умумметодологик моҳиятини ифодалайди. Обьектив борлиқни илмий билишда философия махсус фанлар ютуғидан фойдаланади, философия билиш назариясини умумлаштиради, педагогик билиш жараёнининг қонуниятлари, мазмуни, метод воситаларини тадқиқ этади, философиянинг диалектик қонунияти барча фанлар учун умумметодологик характер касб этганидек, ижтимоий фан фундаментал

тадқиқотлари илмий дунёқараш концепциясини ривожланишига таъсир этади. Айрим олимларнинг фикрича: педагогика амалий фалсафадир.

Диалектик материализм илмий билиш назарияси педагогиканинг педагогик тадқиқотлар предмети, таълим — тарбия воқелигини чуқурроқ англатса, тадқиқот методларини танлаш ва истиқболини белгилаш имкониятини беради. Умумметодология олимнинг илмий тафаккурини, диалектик қонуният, категория ва принциплар бўйича бойитади, ҳар бир назариянинг моҳиятини чуқурроқ билишга шароит яратади, илмий дунёқарашини оширади. Анализ ва синтез, индукция ва дедукция, назария ва амалиёт бир-бири билан боғлиқлиги, ижтимоий тажриба ҳақиқат мезони эканлигини англаб етади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Шермухаммедова Н. "Фалсафа ва фан методологияси" Т.: 2005. 135. 388

МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАР АСОСИДА ТАЛАБАЛАРНИНГ МАФКУРАВИЙ ИММУНИТЕТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ НАЗАРИЙ МАСАЛАЛАРИ

3. Муродова — ҚарДУ ўқитувчиси

Ёшлар маънавияти масаласи жамият тараққиётининг илк даврларидан бошлаб, инсоният эъдида турган муҳим йўналишлардан бўлган. Зеро, қадимги дунё файласуфларидан тортиб, ҳозирги давр тадқиқотчиларигача умуман инсоният тарбияси, хусусан, ёшлар камолоти ҳақида тадқиқотлар ўтказиб, бу масалага салмоқли ҳисса қўшиб келмоқдалар. Қадимги Хитой мутафаккири Конфуций, Юнон файласуфлари Демокрит, Платон, Геродот, Аристотель ва бошқалар шахс камолоти жамият тараққиёти учун муҳим масала деб қараганлар. Жумладан, Аристотель нуктаи назарига кўра жамият тараққиёти учун ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар қанчалик аҳамиятли бўлса, фуқароларнинг тарбияси ҳам ундан кам эмас. Марказий Осиёлик алломалар Ибн Сино, Беруний, Форобий, Имом Бухорий, Ҳаким Термизий, Аҳмад Яссавий, Паҳлавон Маҳмуд, Навоий, XX аср бошларида Мунаввар Қори Абдурашидхон ўғли, Бехбудий, Фитрат, Авлоний, Айний ва бошқа маънавият ва маърифат соҳиблари ёшлар онгига маърифат, маданият, миллий урф-одат, миллийлик хусусиятларини сингдиришга ҳаракат қилганлар.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда миллий-маданий меросни тиклаш, уни фуқаролар ижтимоий онгига айлантириш борасида ҳам жуда ибратли ишлар амалга оширилди. Маданий мерос-назоратлар томонидан яратилган амалий тажриба, ахлоқий, илмий, миллий ва руҳий қарашлар, халқ маданияти ва ижоди каби моддий ҳамда маънавий бойликлар мажмуидир.

Миллий ва умуминсоний қадриятлар уйғунлигининг юзага келиши мустақилликнинг энг катта ютуқларидан бўлди. Ҳозирги глобаллашув жараёнида маънавий таъсирнинг кучи тобора сезилмоқда. Маънавий таъсир бир томондан миллатлараро маданиятларнинг ривожланишига имкон берса, бошқа томондан, миллий маданиятларга салбий оқимлар, турли "изм" ларнинг кириб келишига имкон беради.

Ўзбекистон ҳукумати бу масалада жуда тўғри йўлни танлаган турли салбий "маънавий" оқимларнинг кириб келишининг олдини олишда энг аввало халқимиз маънавий оламини шакллантириш, маънавий иммунитетини яратиш, ёшларда юртимизга катта оқимда кириб келаётган салбий қарашлар, назариялар, "изм" ларни ижтимоий экспертизадан ўтказиш кўникмасини ҳосил қилишдир. Буларнинг бари, шубҳасиз, мамлакатда маънавий тикланиш ва юксалишга замин яратади.

Халқнинг ҳаётидаги маъно-мазмунини ташкил этадиган урф-одат, анъана, байрамлар ҳамда тил, дин, адабиёт ва маданият намуналарини, турли маросимларини қадрият деймиз. Аслида қадрият кадр сўзидан олинган бўлиб, инсон учун қадрли бўлиб қолган нарсаларни билдиради. Миллий қадриятлар ҳа, миллат учун қадрли бўлган, унинг тараққиёти учун хизмат қиладиган нарса ва тушунчаларни билдиради ва халқнинг миллий ўзлигига хос хусусиятларни ифода этади. Халқнинг тақдирида шундай қадриятлар бўладики, улар миллатнинг ўзи билан бирга шаклланади ва унинг асосий белгиларидан бирига айланади.

Араб ва мўғул истилосидан кейин ўзбек (туркий) тилининг мавқеи пасайиб кетган. Темурийлар давлатчилиги даврида халқимиз шаъни, кадр-қиммати билан бирга тилимизнинг обрў-эътибори қайта тикланди. Алишер Навоий бобомиз саъй-ҳаракатлари билан тилимиз юксак даражага кўтарилди.

Мустақилликдан кейинги ҳаётимиз бунга яққол далил бўлди. Халқимизнинг ва миллатимизнинг барча қонуний ҳақ-ҳуқуқлари тикланди. Айни пайтда бебаҳо миллий қадриятларимиз - тилимиз,